

LITVÁN GYÖRGY

A FORRADALOM HÉTKÖZNAPJA

LIPTÁK BÉLA: 35 nap. A Testament of Revolution – 1956

Lektorálta Drucea Attila, fordította M. Szász Anna,

ellenőrizte és átvizsgálta Novák Ferenc, Budapest, 2003, BBS-INFO. 223 p.

„Miért is írtam ezt a könyvet?” – tette fel magának a kérdést a szerző a három évvel ezelőtt Texasban megjelent angol kiadás után, 2001. október 23-án tartott beszédében. Válasza az volt, hogy eredetileg gyermekeinek és unokáinak szerette volna átadni élete legnagyobb, sorsát és jellemét kialakító élményét, ezért angolra fordította 1956-os naplóját, majd elküldte egy texasi kiadónak is, mert rájött, „hátha másnak is, a világ többi fiataljának is üzenhetnek az általam írottak? Hátha ma, a gyűlölködés és önzés, a nihilizmus és anyagelvűség korában igenis érdemes egymást emlékeztetnünk arra, hogy képes az ember másmilyen is lenni? Hátha optimistábban tekintünk majd a jövőbe, ha tudatosodik bennünk, hogy a cinikusnak tűnő mai ember is képes lehet humánus és idealista, hős és nemes tettekre, ha hisz egy ügyben és bízik vezetőiben.”

Amint a magyar kiadás rövid előszavából megtudható, a „napló” – helyesebben friss élményrögzítés – egy ausztriai menekülttáborban keletkezett 1956 decemberében. A szerző húszéves műegyetemista diák, aki Marián István és társai oldalán az első naptól kezdve részt vett a műegyetemi MEFESZ megszervezésében, a hallgatók felfegyverzésében, a forradalmi és védelmi harcokban, kényszerű és kalandos menekülése után nyomban nekiállt, hogy rögzítse felejthetetlen, de frissen mégis elevenebben élő emlékeit. Az angol kiadás egyik recenziója, Michael Korda a *The Wall Street Journal*-ban elismerően állapítja meg, hogy a könyv nem tartozik azoknak a zsurnalisztikus kísérleteknek a kategóriájába, amelyek a mindennapos „emberi” kép bemutatására törekveszenek, de nem is akadémikus történelmekönyv. Michael T. Kaufmann, a *The New York Times* kritikusa is a szerző kíméletlen őszinteségét emeli ki, amellyel konfliktusairól, tévedéseiről és kudarcairól is beszámol, s hogy bátorsága nemcsak az ellenséggel, hanem az önmagával vívott harcban is megnyilvánul.

Számunkra azonban, akik számos más forrásból ismerjük a műegyetemi mozgalmak történetét, s régóta tudatában vagyunk Lipták Béla akkori aktivitásának és szerepének, akárcsak a forradalom ügyéhez való – máig kitartó – hűségének, a könyv elsősorban abból a szempontból érdekes, mit tud ma, csaknem fél évszázad múltán hozzáadni e napok azóta hatalmasra duzzadt történelmi irodalmához, a magyar forradalom történetének teljesebb megismeréséhez. Az izgalmas, diadalmas és tragikus 35 nap eseményeinek élményszerű, eleven leírásán túlmenően talán ez az a könyv, amelyik a legtöbbet árulja el 1956 október-novemberének hétköznapi életéről, a fegyveres harcosok mindennapjairól, egymással, családjukkal és a harcokban részt nem vevő lakossággal fenntartott kapcsolatairól, s arról is, mit és hogyan ettek, mikor és hol aludtak a felkelők. Ezek a részletek igen fontos jellemzői e napoknak. Lipták Béla például arra a legbüszkébb, hogy az a húszforintos bankjegye, amely a forradalom kezdetén a zsebében volt, mindvégig ott is maradt, mert egyszerűen nem tudta

elkölteni, e napokban senki sem fogadott el pénzt élelemért, az emberek megosztották egymással, amijük volt.

Korántsem idealizálja azonban az átélt eseményeket, a harcok közben és után megismert bajtársakat és egymás közti viszonylataikat. Teljes nyíltsággal ír vitáikról, sokszor éles vagy éppenséggel életveszélyes konfliktusaikról, Nagy Imre és a kormány egyes lépéseiről (például a november 4-i hajnali kiáltványról) alkotott véleményükről. Roppant eleven, nem idealizált portrékat rajzol – mintegy menet közben – olyan ismert szereplőkről, mint Angyal István, Kopácsi Sándor vagy Marián István. S mindebben nem a memoáriró utólagos fontolgatása, hanem az élmények csaknem egyidejű rögzítésének hitelessége érződik.

A műfajában igen hasznos és stílusában is élvezetes könyv értékét azonban lerontják a helyenként felesleges – mert közismert vagy könnyen beszerezhető – adatokat tartalmazó, helyenként pedig egyenesen bántóan pontatlan vagy félrevezető lábjegyzetek. Bárki írta is őket, a fő felelősség ebben nem a régen Amerikában élő szerzőt, hanem a kolofonban feltüntetett lektorokat illeti. Nekik mindenképpen tudniuk kellene, hogy Mindszenty József nevét nem thy-nal írják, hogy Rákosi Mátyás nem 1963-ban, hanem 1971-ben halt meg, hogy Horthy Miklós kormányzó igenis szövetségre kívánt lépni az országgyarapítást segítő hitleri Németországgal, s hogy 1944 októberében nem a náciknak, hanem a nyilasoknak adta át a hatalmat (persze az előbbiek védernyője alatt). Az oroszlán bátorságú Szilágyi József is megérdemelte volna, hogy perének és kivégzésének időpontját (1958 április) a réges-régen ismert adatok alapján pontosan közöljék. A kivégzések itt megadott 289-es számának megjelölése is légből kapott. Nem győzzük ismételtetni, hogy 1956 történetének immár több mint egy évtizede forrásokon alapuló szakirodalma létezik. Kézikönyvek, monográfiák, tankönyvek és CD-k egész sora tartalmazza a valós vagy megközelítő adatokat. Ma már nem bocsánatos hiba, ha valaki ezeket mellőzve próbál „történelmet” írni. Lipták Béla kitűnő könyve külön hazai gondozást érdemelt volna.